

Logică și limbaj - o viziune maioresciană

Prof. univ. dr. Iosif R. Urs

Președintele Universității Titu Maiorescu
Président de l'Université Titu Maiorescu

Logique et langage - une vision de Maiorescu

Problematika limbajului s-a integrat formației logico-filosofice și psihologice a lui Titu Maiorescu, beneficiind de aprecieri de excepție din partea acestuia, care au intrat și au rămas pentru totdeauna în fondul științific național. La 5 ianuarie 1866, el nota: „Astăzi mi-a venit în minte că o adevărată carte de logică ar fi «Logică și gramatică». Trebuie început de la egipteni și arătat cum la ei scriere și limbă se țin împreună și apoi din limbă (gramatică), ca una ce e Logică încarnată, scoasă Logica. Precum din aritmetică și geometrie a fost luată metafizica apriorică (estetica transcendentă), tot așa trebuie scoasă Logica din limbă“ (Însemnări zilnice). Atât în plan interpretativ, cât și în plan educativ, cele două științe, logica și gramatica, se întrepătrund, ceea ce face ca procesul învățării organizate să le ia în considerare într-o deplină asociere tematică și metodologică. Considerând că „regenerarea poporului român începe de la cultivarea limbii“, Titu Maiorescu propune ca gramatica să fie tratată rațional și, în același timp, să fie predată practic prin utilizarea principiului „de la cunoscut la necunoscut“.

În viziunea lui Maiorescu, relația dintre logică și limbaj se fundamentează prin două procese: „bunătatea alfabetului“, ca valoare înscrisă în sfera cognitivului, și „raportul logico-gramatical“ dintre noțiune și cuvânt. „Limba este focul în care reprezentările obiectelor își mistuiesc aproape toată materialitatea și nu lasă decât ideea lor abstrasă și generală“, spunea acesta în Logica. În legătura dintre cuvânt și noțiune, Maiorescu vede principala motivație a unui fenomen lingvistic care nu poate să nu preocupe lumea specialiștilor și, îndeosebi, a celor care au în competența lor misiunea educativă. „Niciun popor nu mai vorbește peste un timp oarecare cum a vorbit într-o epocă dată. Și noi astăzi nu am mai înțelege, fără studiu special, limba noastră de acum o mie de ani, chiar dacă ne-ar fi rămas vreo tradiție literară din acest timp“, avertiza Maiorescu, tot în Logica. Simultan cu transformarea „tăcută“ a cuprinsului noțiunilor în laboratorul intelectual al omenirii, are loc o schimbare corespunzătoare a formelor exterioare ale noțiunilor, adică a cuvintelor.

Dedicăm acest număr al revistei *Laudatio*, o modestă, dar ambițioasă continuatoare contemporană a gândirii și limbii lui Maiorescu, dialogului subtil care s-a înfiripat încă din epoca lui și dăinuie până astăzi, între devenirea culturii române și destinul civilizației francofone. ■

Titu Maiorescu a integrat în sa formație de logician, filosof și psiholog la întrebarea de la limbă, aducând astfel o contribuție excepțională care a rămas în patrimoniul științific național. Le 5 janvier 1866, il écrit en substance «Aujourd'hui, il m'est venu à l'esprit qu'un véritable livre de logique devrait s'intituler Logique et grammaire. Il faudrait partir des Égyptiens et montrer comment, chez eux, écriture et langue sont indissociables et, à partir de la langue (grammaire), en montrer la logique. Comme la métaphysique apriorique (l'esthétique transcendantale) est issue de l'arithmétique et de la géométrie, de la même manière la logique est sortie de la langue» (Însemnări zilnice [Notes quotidiennes]). Tant du point de vue du raisonnement, que de la pédagogie, les deux sciences, la logique et la grammaire, sont imbriquées l'une dans l'autre ; de ce fait, le processus d'apprentissage doit les considérer conjointement dans une association thématique et méthodologie. Considérant que «la renaissance du peuple roumain commence par celle de sa culture linguistique», Titu Maiorescu milite pour que la grammaire soit abordée sous l'angle de sa logique et enseignée de façon pratique sur la base du principe «du connu à l'inconnu».

Selon Maiorescu, la relation entre logique et langue se fonde sur deux processus: «la richesse de l'alphabet», comme valeur inscrite dans la sphère cognitive et «le rapport logique - grammaire» pour faire le lien entre notion et mot ou dit autrement, entre le signifié et le signifiant. «La langue est le feu dans lequel les représentations d'objets brûlent presque toute leur matérialité et ne laissent que leur idée abstraite et générale», disait-il dans Logica [Logique]. Maiorescu voit dans la relation notion-mot le principal phénomène de la linguistique qui préoccupe la communauté des spécialistes et, en particulier, ceux qui ont une mission pédagogique. Toujours dans Logica, Maiorescu précise en substance que : «Aucun peuple ne parle aujourd'hui la langue qu'il parlait autrefois. Aujourd'hui, nous ne comprenons pas sans formation spécialisée notre langue d'il y a 1000 ans, même si nous avons conservé une certaine tradition littéraire de cette époque». Simultanément à la transformation «silencieuse» du contenu des notions dans le laboratoire intellectuel de l'humanité, il y a un changement correspondant dans les formes extérieures des notions, c'est-à-dire des mots.

Nous dédions ce numéro du magazine *Laudatio*, un modeste mais ambitieux successeur contemporain de la pensée et de la langue de Maiorescu, au subtil dialogue qui a émergé à son époque et perdure jusqu'à aujourd'hui, entre le devenir de la culture roumaine et le destin de la civilisation francophone. ■